

*Усупбаева Асель Романовна
Кыргыз-түрк «Манас» университети
докторант, гуманитардык илиминин факультети*

**ОКУУЧУЛАР ҮЧҮН БИЛИМ АЛУУ ИЙГИЛИГИНЕ
ЖЕТТИШҮҮДӨГҮ МОТИВАЦИЯНЫН МААНИСИ**

*Усупбаева Асель Романовна
докторант, факультет гуманитарных наук
Кыргызско-турецкий университет «Манас»*

**ЗНАЧЕНИЕ МОТИВАЦИИ ДЛЯ ШКОЛЬНИКОВ В
ДОСТИЖЕНИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УСПЕХА**

*Usupbaeva Asel Romanovna
Ph D, Faculty of Humanities
Kyrgyz-Turkish University «Manas»*

**THE MEANING OF MOTIVATION IN ACHIEVING
SUCCESS BY STUDENTS IN CERTAIN FIELD**

Аннотация: Адам баласы жаралгандан баштап ар дайым өзүн-өзү өнүктүрүүгө умтулат. Анткени адам жаңы нерселерге үйрөнүү, эмгектенүү потенциалына ээ. Ошондой эле дээрлик баардык коомдо кээ бир индивиддер башкаларга караганда спорт, искусство, шахмат, так илимдер, тил үйрөнүү жана башка тармактарда кыйла ашып түшүшөт жана ошол мотивация менен алака катышта десек жаңылышпайбыз. Анткени адам баласынын бир нерсеге болгон көз карашы, ишеними жана максаты анын эмгекке болгон көз карашын калыптандырат жана ийгиликке жетип жетпөөсүнө таасирин тийгизбей койбойт. Бул илимий макалада мындай ой жүгүртүүлөрдүн себеби адамдын жаш чагынан баштап өз алдына койгон максаты, ага караштуу ою жана сырттан алган кубаттоого байланыштуу бири-биринен айырмалануусунан улам пайда болуусу каралган. Ошондой эле кээ бир изилдөөлөргө таянуу менен 70 окуучуга жүргүзүлгөн анке-

танын жыйынтыгы берилген. Анкета окуучулардын окуп үйрөнүүгө карата убакыттын маанисин жана анын канчага созула турулгандыгын билүү максатында жасалган. Анткени кандайдыр бир нерсенин алдында ургалдуу иштөө жана ошого өзүндө жетиштүү кубат табууда, кыйынчылыктарды жеңүүдө жалгыз гана интеллектуалдык иш аракет жетиштүү эмес. Бул албетте сырткы жана ички мотивациянын канчалык даражада адам баласына керек экендигин жана анын маанисин тастыктайт. Адамдын кандайдыр бир ишиндеги мотивациясы анын кээ бир учурларда алдына чыккан кыйынчылыктарга моюн бербөөгө, адамды утур-утур жандандырып турган бир энергия.

Аннотация: С начала момента зарождения человек всегда стремится к развитию и саморазвитию, потому что человек обладает потенциалом трудиться и учиться новому. Также в каждом обществе есть люди,

которые по сравнению с другими людьми преобладают в спорте, искусстве, шахмате, точных науках, в изучении языка, а также в других специальностях и мы не ошибемся если скажем что, это связано с мотивацией. Взгляд человека на какие-либо вещи, его вера во что-либо формирует его цели, взгляды на труд, а также имеет прямое влияние на его жизнь и на то, достигнет он успеха или нет. В данной статье рассматривается, что причина таких размышлений связано с целью поставленных в детстве, их отношение к ним и на внешние стимулы, которые отличаются друг от друга. Так же основываясь на некоторые исследования, были предоставлены данные анкетирования 70 учеников. Анкета была проведена с целью узнать значение времени для обучения и его продолжительность. Только интеллектуальная работа не достаточна в процессе углубленного обучения чему то, находить в себе достаточно сил и преодолевать трудности. Это безусловно, доказывает степень важности и значение внутренней и наружной мотивации для человека. Мотивация является энергией, которая постоянно вдохновляет человека и помогает не отступить перед трудностями в различных ситуациях.

Annotation: From the first days human being always tries for development and to develop himself. Because human has potential to learn for new things and to work. Also almost in every society some individuals prevail others in sport, art, chess, exact science, language and other spheres and we are not mistaken if to say it is related to motivation. As we know one's eyesight for something, believe shapes his/her goals and attitude toward work. Also it influence whether or not he/she will achieve the success. This scientific article issues that this kind of reasoning occurs from the differences of his/her childhood goals, their attitudes towards them and from external motivation. Also 70

school students were questioned based on researches had given in this article. and questionnaire's results were given. The aim of the questionnaire (investigation) was to learn their opinion towards (the student's point of view upon) the value of time in study and it's duration. The intellectual work itself is not sufficient in the process of deliberate study in order to find enough energy for that and to overcome certain difficulties. This undoubtedly proofs the meaning of external and internal motivation and their necessity for a person. The motivation is an energy that constantly inspires person and helps not to bend over obstacles that he/she faces at certain circumstances.

Түйүндүү түшүнүктөр: мотивация, сырткы таасир, ички мотивация. ийгилик, эмгек, убакыт.

Ключевые слова: мотивация, внешнее воздействие, внутренняя мотивация, успех, практика, продолжительность.

Key words: motivation, external influence, internal motivation, success, practice, duration.

Бардыгыбыз эле жаңы бир нерселерди үйрөнөбүз, билим алууга, өзүбүздү өнүктүрүүгө аракеттенебиз. Ал үчүн практикалык көнүгүүлөрдү аткарабыз. Башкалардан озуп, мыкты болуу, күчтүү атаандаш жана өз ишибиздин чебери болуу үчүн мектептен баштап белгилүү сабактар боюнча кошумча курстарга катышабыз. Бардыгыбызга маалым болгондой, «эң мыкты» болуш үчүн жана көздөгөн максатка жетүү үчүн өтө көп күч, көктүк, аң-сезимдүү түрдө аракеттенип, каалап аткаруу талап кылынат. Башкача айтканда, өзүндү мажбурлап, күчкө салып аткаруу зарыл. Көбүбүз кантип өзүн өнүктүрүү керектигин, ага жетиш үчүн эмнелерди аткаруу керектигин, узак убакыт бою ошолорду аткаруу зарыл экендигин билебиз, бирок муну аз эле адамдар аткарышат. Бул адамдарга кыйынчылыктарды жеңүү үчүн кан-

дайдыр бир башкача күч жардам берип, алдыга сүрөп турушу мүмкүн. Бул суроого жооп табуу үчүн Prof. Гари Макферсондун¹ 1997-жылы жүргүзгөн изилдөөсүнө кайрылалы. Ал музыкалык мектепте окуган окуучулардын ичинен кокусунан тандап алган 157 баланы узак убакыт бою изилдеген. Балдар окуусун аяктаганга чейин Макферсон ар кандай тестирлөөлөрдү, видео жазууларды жүргүзүп, балдар менен аңгемелешүүлөрдү өткөргөн. Алгачкы тогуз айда балдардын жетишкендиктеринде олуттуу өзгөрүүлөр, айырмачылыктар пайда болгон. Мындай айырмачылыктын себебин байкаш үчүн Макферсон «канчалык узак убакыт бою музыкалык аспапта ойнойсуң?» деген суроого балдардын берген жоопторуна көңүл бурган. Жооптордун варианттары мындай эле: бул жылдын аягына чейин, башталгыч мектепти бүтүргөнчө, орто мектепти бүтүргөнчө, өмүр бою.² Ошентип, изилдөөнүн жыйынтыгы төмөндөгүдөй болгон:

- Кыска мөөнөттүү пландар.
- Орто мөөнөттүү пландар.
- Узак мөөнөттүү пландар.

Анын изилдөөсүнүн жыйынтыгы боюнча, өсүү баланын жөндөмдүүлүктөрүнө жана башка сапаттарына байланыштуу эмес, сабак башталганга чейин пайда болгон кичинекей эле, бирок өтө күчтүү ойго байланыштуу болору аныкталган.³ Бул күч мээде жаралып, баланы алдыга умтултат. Күчтүү каалоо гана бизди аракет жасоого, тапшырманы аткарууга түртүп, алга сүрөйт эмеспи. Узак мөөнөттүү пландары бар балдар сабакка келгенде жана үйүндө отуруп сабак аткарып жатканда аларда «Ооба, мен буга кызыгам» деген сезим бар болгон. Дал ушул күчтүү каалоо негизги пайдубал болуп саналат. Анткени иште

же окууда ийгиликке жетүү үчүн адам өзүн туура шыктандырууну үйрөнүшү керек. Өзүн шыктандыруу үчүн адам өзүн-өзү кандайдыр бир ишмердүүлүккө багытташы, жоопкерчилик сезимин өнүктүрүшү жана түпкү натыйжаны элестетиши керек.⁴

Изилдөөнүн максаты: Анкетага тартылган 70 Кыргызстандык окуучулардын келечекте өз кесибине байланыштуу предметинин үстүндө иштөө канчалык убакытка жайылгандыгы тууралуу маселелер каралат.

Изилдөө методу: Адабияттарды изилдөө, анализ жана синтез методдору колдонулуп, алынган маалыматтар математикалык-статистикалык метод аркылуу анализденди.

Үйрөнүүгө карата мотивациянын мааниси

Адамдын ишмердүүлүгүнүн негизинде «максаттын рефлексии» – белгиленген натыйжага жетүүгө болгон умтулуу жатат. Буга жетиш үчүн үзгүлтүксүз психологиялык багытталуу: жетишилген деңгээлде токтоп калбоо, татаал иштерден коркпоо, алган билимин баалоо жана максатка жетүү жолдорун билүү талап кылынат.⁵

Мотивация (шыктануу) (*лат. movere*) – кыймыл-аракетке түрткү берүү; адамдын жүрүм-турумун башкарган, анын багытын, активдүүлүгүн, өзүн уюштуруучулугун жана туруктуулугун аныктаган психофизиологиялык пландын динамикалык процесси; адамдын өз керектөөлөрүн изденгичтик менен камсыздоо жөндөмү.⁶

⁴ Колесникова К. (2012). Эволюция понятия мотивации. www.justlady.ru/articles-151133-что-takot-motivaciya 12.02.2012 (10.30.13).

⁵ Алексеевский В.С. (2006). Мотивация и самомотивация к обучению. www.elitrium.ru(10.03.13).

⁶ Колесникова К. (2012). Эволюция понятия мотивации. www.justlady.ru/articles-151133-что-takot-motivaciya 12.02.2012 (10.30.13).

¹ <http://mmw.unimelb.edu.au/people/2/> 04.05.16 15:47(Мельбурн Музыка Консерваториясынын Директору)

² Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва,134-б.

³ Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва,135-б.

Мотивация (шыктануу) деп кыймыл-аракетти аткарууга түрткү берген эмоционалдык процессти айтабыз. Шыктануунун жардамы менен адам өзүнүн керектөөлөрүн камсыздай (канааттандыра) алат. Бул терминди алгачкылардан болуп А. Шопенгауэр өзүнүн «Жетиштүү себептин төрт принциби» деген макаласында колдонгон.⁷ Азыркы күндө бул терминди ар бир окумуштуу ар түрдүүчө түшүнөт. Мисалы, В.К. Вилюнастын ою боюнча, шыктануу – иш-аракетти аткарууга түрткү берүүнү аныктаган процесстердин жалпы системасы. А.К. Платонов шыктанууну психикалык көрүнүш катары мотивдердин жыйындысы деп эсептейт.⁸ (мотив – бул индивид тарабынан инсандык зарылчылык катары кабыл алынган, конкреттүү максатка жетүү үчүн адамды аң-сезимдүү түрдө умтулган нерсе).⁹

Платондун мезгилинен тартып эле бардык психикалык жашоо салыштырмалуу өз алдынчалыкка ээ болгон үч нерседен: акыл, эрк жана сезимден турат деп эсептелип келет. Материалды терең өздөштүрүүгө айрым-айрым адамдардын психикалык процесстери таасир этет. Кабыл алуунун негизги факторлору – көңүл буруу, эс тутум жана угуу жөндөмү. Акыл жана эрк кандайдыр бир деңгээлде бизге баш ийет, ал эми эмоциялар биздин эркибиз менен каалообузга карабастан пайда болот жана таасир этет. Көпчүлүк учурда организмдин күчтүү болуусу адамдын эмоционалдык деңгээлине байланыштуу экендигине көп маани бербейбиз. Академик П.К. Анохин: «Эмоционалдык негиз, адамдын ар кандай иш-аракети, өзгөчө, максаттары менен көздөгөндөрүнө жетүүсү үчүн эң негизги «отун» болуп саналат. Ансыз адам

аткара баштаган иш биринчи эле тоскоолдукка туруштук бере албай калат,» деп эсептейт.¹⁰ Дейл Карнегинин китебинин «*Ийгиликке жетиши үчүн адамды кантип шыктандыруу керек*» деген бөлүмүндө автор мактоо менен колдоонун адамга тийгизген таасири кыйынчылыктарды жеңүүдө кандай жардам берээри жана ушул сыяктуу эки сөз адамдын келечегин кандайча өзгөртөрү тууралуу айткан. Ушул сыяктуу сырткы шыктануулар ийгиликке (максатка) жетүүгө түрткү берген кыймылдаткыч күчтөр болуп саналат. К. Ушинский: «Көңүл буруу – адамдын ички дүйнөсүнө сырткы чөйрөдөн бардык нерсе кире ала турган бирден-бир эшик», - деп айткан.¹¹ *Музыка тармагында, ийгиликтин эмнеге байланыштуу болгонун изилдеген* Макферсон да ушундай ойдо. Макферсон окуп үйрөнүү процессине изилдөө жүргүзүп жатканда, Кларисса аттуу кыз анын мугалими күүнү ойногондо (черткенде), абдан таасирленип (эмоционалдык реакция алып), кичинекей кыз бул күүнү үйрөнөм деген өтө күчтүү каалоого туш болгон.¹² Ал мугалими ойноп жатканда аны өтө көңүл буруу менен карап, байкап отургандыктан, өзү дагы мунун себебин аңдабастан, ушундай күчтүү таасирге кабылып шыктануу алган. Мындай реакция каалоону жаратып, адамдын жүрүм-турумуна таасирин тийгизет. Ушундай сырткы таасирлер адамдарды укмуштуудай ийгиликтерге жетүүгө шыктандырат. Башкача айтканда адамда күчтүү ички мотивацияны жаратууда. Колорадо университетинде эмгектенген Джефф Коэн: «Биз дүйнөдөгү коом менен эң тыгыз бай-

⁷ Колесникова К. (2012). Эволюция понятия мотивации. www.justlady.ru/articles-151133-что-takot-motivaciya 12.02.2012 (10.30.13).

⁸ <http://ru.wikipedia.org/wiki/мотивация>. (10.30.13)

⁹ <http://ru.wikipedia.org/wiki/мотивация>. (10.30.13)

¹⁰ Алексеевский В.С. (2006). Мотивация и самомотивация к обучению. www.elitrium.ru (10.03.13).

¹¹ Алексеевский В.С. (2006). Мотивация и самомотивация к обучению. www.elitrium.ru (10.03.13)

¹² Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва, 137-б.

ланышта болгон жандыктарбыз, биздин бүтүндөй жашообуз жамааттык биргелешип аткарууга жана кызматташтыкка байланыштуу. Өзүбүздү белгилүү бир топ менен байланыштыруу керек деген белги – бул жарыкты күйгүзүүчү каражат катары кызмат кылат». Ийгиликке жетүү жөндөмдүүлүгү бизде бар жана ал үчүн зарыл болгон энергияны ачкыч менен аракетке келтирүү гана керек. Коэн – тандоолорду, шыктанууларды жана максаттарды башкаруучу механизмдерди (алар аңсезимсиз аткарылат) изилдөө боюнча адистешкен психолог.¹³ Коэн жана анын кесиптештери жаңы ойдун жаралуу процессин изилдеп, шыктануу жана аны активдештирүүчү сырткы сигналдардын ортосундагы көрүнбөгөн байланышка байкоо жүргүзүшөт. Алардын ою боюнча, шыктандыруучу нерв каналдары кандайдыр бир жаңылык эмес, алар миллиондогон жылдардан бери биздин мээбизде бар жана «рептилдик мээ» деген бөлүктө жайгашкан. Йел университетинде эмгектенген психолог Джон Барг дагы дал ошондой ойдо, анын айткандарына караганда, максат коюу жана шыктануу аңсезим өнүгө элек мезгилде эле пайда болгон. Биздин мээбиз ар дайым энергияны кайда багытташ керек экендигин көрсөткөн сигналдарды издейт.¹⁴

Коэн жана анын кесиптештери Грегор Уолтон мотивацияны пайда кылууга аракет жасашкан. Алар Йел университетинин биринчи курсунда билим алып жаткан студенттерди чогултуп, бир нече журналдын макалаларын окутушкан. Ал макалалардын биринде кайсы кесиптин ээси болгусу келгенин билбей туруп колледжге тапшырган, бирок кийинчерээк математикага кызыгып, математикалык факультетте карьерасын түзгөн Натан Джексон аттуу студент жөнүндө жазылган. Мака-

лада анын өмүр баяны тууралуу кыскача гана маалымат берилген. Ал эми тандалган студенттердин жарымына ошол эле макаланы, бирок ал баланын туулган күнү макаланы окуп жаткан балдардын туулган күнүнө дал келтирилип өзгөртүлүп берилген. Анан Коэн менен Уолтон балдардын математикага болгон мамилеси жана кызыгуусун текшерип (чыгарылбай турган эсепти балдар канчалык көп убукытка чейин, өжөрлөнүп чыгышат экен деп), тестирилөө жүргүзүшкөн. Жыйынтыгында Коэн менен Уолтон баланын туулган жылы өзгөртүлүп берилген макаланы окуган балдар, беркилерге караганда 65 пайызга көбүрөөк убакытты маселени чыгарууга бөлүшкөнүнө күбө болушкан. Анткени өзү менен эле тең бала тууралуу макаланы окуганда балдар, демек, ал аткарганды мен дагы ошондой деңгээлде аткара алам, күчүм жетет деген шыктанган энергия алышкан. Мындай шыктануу «менин дагы ошондой болгум келет», «мен андан кем эмесмин» деген идеяны жаратат. Бул жерде балдар өзүлөрүн макалада берилген студентке салыштыруу менен өзүлөрүндө ички мотивация жаратууда. Баргдын ою боюнча, баамдалбаган деңгээлдеги шыктануулар, баамдоо менен аткарылган шыктанууларга караганда натыйжалуураак болот. Баамдалбаган деңгээлде биз он бир миллион маалыматты бир секундда талдап чыга алабыз, ал эми баамдаган деңгээлде болгону кырк маалыматты гана талдай алабыз. Бул өз кезегинде, баамдабай туруп аткаруунун натыйжалуу болгондугунан улам, психикалык иш-аракеттерди баамдабай аткарууга өткөрүүнүн зарылдыгын көрсөтөт.¹⁵

Ошондой эле биз вербалдык сигналдарды да жиберсек болот. Жиберилген вербалдык сигналдар адамды кандайдыр бир ишти ат-

¹³ Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва, 141-б.

¹⁴ Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва, 142-б.

карууга тарта тургандай болушу керек. Буларды жакшы түшүнүү үчүн шыктануу тармагындагы белгилүү изилдөөчү доктор, Стэнфорддук социопсихолог Кэрол Двектин тажрыйбасына токтололу. Анын экспериментине бешинчи класста окуган нью-йорктук төрт жүз окуучу катышкан. Тажрыйба жүргүзүүнүн максаты берилген сигнал (бир сүйлөм) ийгиликке жетүүгө кандай таасир берерин жана кандай сигналдардын натыйжалуураак болоорун байкоо болгон.

Алгач балдарга жөнөкөй эсептерден турган тест таратылган. Алар текшерилгенден кийин балдардын жарымын мактап: «*Азаматсың! Өзүңдүн тапкычтыгыңды көрсөттүң!*» (акылдуу экенсин) – деп, ал эми экинчи жарымына: «*Сен талап кылынгандай аткардың*» (аракетчил экендигинди көрсөттүң), - деп айтышкан. Экинчи жолу бир жөнөкөй жана бир татаал тапшырма берилип, экөөнүн бирөөсүн тандап чыгаргыла деген тапшырма беришкен. Буга чейинки тапшырмада аткарган аракети үчүн макталган балдардын токсон пайызы татаал тапшырманы тандап алышкан. Ал эми акылдуулугу үчүн мактоого татыган балдардын көбү жеңил тапшырманы тандап алышкан. Двектин ою боюнча, акылдуулугу үчүн мактоо - бул акылдуу көрүнгүн, андыктан ката кетирүү тобокелчилигине барба дегенди билдиргенин тажрыйба аныктаган.¹⁵ Демек, вербалдык түрүндө берилген туура сырткы мотивация балдардын иш жүзүндө аткарууга жана өздүк аракетке тийгизген таасири орчунду экендигин тастыктайт. Биз балдарды партага отургузуп, тартипти сактоого жетишибиз мүмкүн. Бирок психологиялык жактан таасир берүү абдан зарыл. Бул изилдөөлөргө таянсак ички жана сырткы мотивациянын экөө тең бирдей деңгээлде адамдын өздүк

шыктануусуна жана кандайдыр бир ишти аткарууга тийгизген таасири өтө маанилүү экендигин айгинелейт. Окутулуп жаткан материалдын жакшы өздөштүрүлүшү, сабакка болгон кызыгуунун артышы үчүн окутууда оң шыктандырууну калыптандыруу керек. Шыктандыруу белгилүү ишти аткарууга керектүү энергияны багыттоого арналат.

Йигиликке жетүүдө убакыттын ролу

Ал эми ошол эле учурда изилдөөчүлөрдүн бири Джон Слобода (психология тармагынын профессору, Кила университети)¹⁷ өзүнүн изилдөөлөрүнө таянып айткандай: «Окуучуларды ийгиликке тез жана кыска убакытта жеткире турган жолдун белгилери таптакыр жок».¹⁸ Анын бул тыянакка келиши, изилдөөгө алынган 257 катышуучулардын иш-аракеттери натыйжасында, элиталык топтун окуучулары күн сайын орто эсеп менен эки сааттан машыгышкан, ал эми эң артта калган топтогулар машыгууга он беш минут гана убакыт сарпташканын ортого чыгарган жана көп убакыт машыгуунун 10 жылдан кем эмес болбошун баса белгилеп кеткен.¹⁹ Бул албетте узак мөөнөттүү пландары бар окуучулардын талыкпай ургалдуу иштөөсү, алардын өздөрү кызыккан иште күчтүү мотивациянын натыйжасында ишке ашууда.

Ошондой эле Кыргызстандык окуучулардын келечекте өз кесибине байланыштуу предметти канча жаштан баштап окугандарын, өзүлөрүнүн тармагында жогорку чеберчиликке жетүү үчүн канча жыл эмгектенүү керек экендигин жана өз ишинде жогорку

¹⁵ Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва, 143-144бб.

¹⁶ Койл Д. (2009). Код Таланта. Астрель, Москва, 176-б.

¹⁷ http://news.liga.net/news/health/632253-klassicheskaya_muzyka_prodlvaet_zhizn_bolshe_popsy_uchenye_.htm 04.05.16 15:55

¹⁸ John A. Sloboda, Jane W. Davidson, Michel J.A. Howe, Derek G. Moore. (1996). "The Role of Practice in the Development of Performing Musicians", *British Journal of Psychology* 87.287-302бб.

чеберчиликке жетүү үчүн жогорку окуу жайында 5 жыл билим алуу жетиштүү болуп болбогонун билиш үчүн 70 окуучуга анкета жүргүзүлгөн. Анкетанын максаты окуучулардын келечекте өз кесибине байланыштуу предметтерге карата мотивацияларынын кыска, орто же узак мөөнөттөгү пландардын кайсынысына кирерин иликтөө жана алардын бул тууралуу оюн билүү.

Келечектеги кесибиңизге байланыштуу болгон предметти канча жаштан тартып окуп үйрөнө баштадыңыз? Анкетага жооп

берген окуучулардын жарымынан көбүрөөгү б.а 54% 13-14 жаштан баштаган, 29% 9-10 жаштан, 11-12 жаштан баштагандардын пайызы болсо 15% түзөт. Ал эми белгилүү бир предметти 5-6 жана 7-8 жашынан баштагандардын пайызы бир-бирден. Демек дээрлик жарымынан көбү кесибине байланыштуу предметин 7- жана 8- класста башташат. 15%ы 5-6-класстан башташса, 29%ы 3-4-класстан баштап алышат. Албетте алынган натыйжаларды караганда эрте жашта баштаган окуучулардын өз предметинде дагы ийгиликтүүрөөк болоору шексиз.

¹⁹ Койл Д. (2009) Код Таланта. Астрель, Москва, 29-бет.

Ал эми өзүңүздүн тармагыңызда жогорку чеберчиликке жетүү үчүн канча жыл эмгектенүү керек? жана өз ишинде жогорку чеберчиликке жетүү үчүн жогорку окуу жайында 5 жыл билим алуу жетиштүүбү? Суроолору аркылуу окуучулардын убакытка болгон байланыштуу ойлорун билүү ирээтинде жана аны туура түшүнүп түшүнбөгөндөрү максатында суралган. Мунун натыйжасында төмөнкүдөй тыянактарга келүүдөбүз: жогорку чеберчиликке жетүү үчүн «5 жылдан көп» эмгектенүү керек дегендердин пайызы 36% болсо, изилдөөгө катышкандардын 30%ы «10 жыл» талап кылынат деп айтышууда. Ал эми 27%ы «5 жыл», 6%ы «3 жыл» жана 1%ы «1жыл» деп билдиришкен. Ошол эле учурда окуучулардын жарымынан көбү б.а 56% ЖОЖда «5 жыл» билим алуу жетиштүү деген ойдо, ал эми 14%ы билбегендерин айтышса, 30%ы гана жетишсиз деген ойдо. Демек, дээрлик окуучулардын 70%ы өз ишинде устат болуу үчүн узак мөөнөттүү талап кылаарын түшүнүшөт десек жана Д. Слободанын изилдөөсүнө да таяна кетсек, анда окуучулар 12 жашынан баштап күнүгө өз багытында 2-3 саат ургалдуу иштөө менен 10 жыл сарптаган болушса, анда 5-класстан баштап ЖОЖын бүтүргөнгө че-

йин натыйжага ээ болушат жана бул жерде 56%дын ЖОЖда алынган 4-5жылдык билим алуу жетиштүү дегенге туура келет. Ал эми 7-8-(54%) класстан баштагандар үчүн бул жетишсиз болуп калышы ыктымал. Эгерде 7-8-класстын окуучулары ЖОЖда 5 жылдык билим алуу жетишсиз дегендердин ичинен болушса, б.а 30%ды түзгөндөр, анда булар дагы узак мөөнөттөгү планды карманышат десек болот. Ошол эле учурда өз тармагыңызда жогорку чеберчиликке жетүү үчүн канча эмгектенүү керек? деген суроодо «5 жыл» деп жооп бергендердин пайызы 27% болгон болсо, 5 жыл жетиштүүбү? Суроосунда «ооба» дегендердин пайызын 56% түзүп турса жана «5 жылдан көп», «10 жыл» дегендердин пайызы 66%ды көрсөтүп, ошол эле учурда «жок жетишсиз» дегендер 30%ды гана түзсө, анда окуучулардын дээрлик көбү убакытты так белгилей албай жаткандарын айгинелейт же болбосо алар үчүн ЖОЖдогу 5 жылдык окуу алар үчүн көптөй көрүнөт.

Корутунду

Гари Макферсон, Джон Слобода өздүк шыктандырууну жаратуучу, билинбегени менен эң маанилүү ролду ойной турган жана иш-аракетке өз таасирин тийгизбей койгон убакыт түшүнүгүн, кандайдыр бир белгилүү

иште алектенгенде анын кайсыл убакытка чейин созулгандыгын тастыкташкан. Демек, белгилүү бир тармакта узакка созулган иш-аракет адамда анын үстүндө аракеттенүүсүндө өтө күчтүү мотивацияны жаратып жатканына күбө болдук. Ошону менен, бир катар изилдөөчүлөр (Джефф Коен, Джон Барг, Кэрол Двек) сырткы жана ички мотивациянын таасирлерин, туура тандалган мотивациянын канчалык даражада натыйжалуу жана продуктивдүү экендигин тастыктап кетишти.

Ал эми Кыргызстанда мектеп окуучуларына жүргүзүлгөн анкетанын натыйжасында алынган маалыматтарга караганда, окуучулардын дээрлик жарымы келечекте кесибине байланыштуу болгон предметти эрте жашта башташкан, окуучулардын 93% жогорку чеберчиликке жетүү үчүн узак убакыт талап кылынаарын түшүнүшөт, анткени алардын 27% ти «5 жыл» десе калган 66% «5 жылдан көп» деп белгилешти. Бул албетте аларда узак убакытка созулган иш-аракетте күчтүү мотивациянын жаралуусуна себеп болушу мүмкүн. Бирок ошол эле мезгилде жарымынан көбү (56%) ЖОЖда өз тармагында 5 жылдык билим алууну да жетиштүү көрүшөт. Балким окуучулар бул ЖОЖдагы 5 жылдык окуу аларга узун көрүлүп жаткандыгында болушу мүмкүн, экинчиден ал салттуу түрдө кабыл алынып, мээбизде отурукташып калган.

Сунуштар:

- Окуучулардын азыркы окуп жаткан сабактарында гана эмес, келечекте өз ишинде ийгиликтүү болуулары үчүн, окуучулардын өз тармагында ийгиликке жетүүдө алдына коюлган мөөнөттүн мугалимдер тарабынан эске алынышы;

- Ийгиликтин узун убакыт менен шартталаарын окуучуларга, ата-энелерге түшүндүрүлүшү;

- Окуучуларды шыктандырууда бир нече жолдор бар экенин билүү, аларды абалга жараша туура колдоно билүү;

- Окуучуларды мотивациялоодо өнүгүүгө багытталган болушу керек;

- Мугалим жана үй-бүлөнүн биргелешкен иш-аракеттерин күчөтүү;

- Мугалимдердин ата-энелер менен бирдикте иш алып баруусунда вербалдык мактоо, б.а вербалдык сигналдарды колдонууда кетирилген каталарга алардын көңүлүн буруп, түшүндүрүп берүү.

Адабияттар:

1. Койл Д. Код Таланта. – Б.:Астрель,(2009). Москва.
2. John A. Sloboda, Jane W. Davidson, Michel J.A. Howe, Derek G. Moore. (1996). “The Role of Practice in the Development of Performing Musicians”, *British Journal of Psychology* 87.287-30266.
3. Колесникова К. (2012). Эволюция понятия мотивации. www.justlady.ru/articles-151133-chto-takot-motivaciya 12.02.2012 (10.30.13).
4. Алексеевский В.С. (2006). Мотивация и самомотивация к обучению. www.elitrium.ru (10.03.13).
5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/мотивация>. (10.30.13)
6. Алексеевский В.С. (2006). Мотивация и самомотивация к обучению. www.elitrium.ru (10.03.13).
7. http://news.liga.net/news/health/632253-klassicheskaya_muzyka_prodlevaet_zhizn_bolsh_e_popsy_uchenye_.htm (04.05.16) 15:55
8. <http://mmw.unimelb.edu.au/people/2/> 04.05.16 15:47 (Мельбурн Музыка Консерваториясынын Директору)

*Рецензент: ф.и.д., профессор
Байгазиев С.О.*